

Med anledning av socialförsäkringsbalkens införande den 1 januari 2011 har redaktionella ändringar i form av bl.a. nya laghänvisningar och begrepp beslutats i detta rättsliga ställningstagande (dnr 034638-2010).

Underhållsstöd - rätten till underhållsstöd när barn försvunnit eller förts bort

Försäkringskassans ställningstagande

Detta ställningstagande ersätter det rättsliga ställningstagandet (2006:2) Underhållsstöd – rätten till underhållsstöd när ett barn försvunnit eller förts bort.

När ska varaktigt boende anses ha upphört om ett barn försvinner i samband med en naturkatastrof eller under andra liknande omständigheter?

När ett barn försvunnit ska utbetalningen av underhållsstöd innehållas interimistiskt . Om utredningen visar att omständigheterna är sådana att det är sannolikt att barnet inte kommer tillbaka, ska slutligt beslut om indragning fattas. Visar utredningen att det är mera sannolikt att barnet kan komma tillbaka ska underhållsstödet fortsatt innehållas interimistiskt . Om barnet inte kommit tillbaka inom tre månader ska det interimistiska beslutet ersättas med ett slutligt beslut.

När ska varaktigt boende anses ha upphört när barnet förts bort av den andra föräldern?

När ett barn förts bort och bor med den tidigare bidragsskyldige föräldern, och han eller hon är vårdnadshavare för barnet, ska underhållsstödet dras in. Om barnet förts bort från en förälder som är ensam vårdnadshavare och han eller hon agerar för att få tillbaka barnet ska underhållsstödet i stället hållas inne interimistiskt. Om barnet inte kommit tillbaka inom tre månader ska det interimistiska beslutet ersättas med ett slutligt beslut.

Bakgrund och överväganden

Rätt till underhållsstöd finns endast så länge barnet bor varaktigt och är folkbokfört hos boföräldern eller hos en av föräldrarna vid växelvist boende. Det innebär att så snart dessa förutsättningar inte längre är uppfyllda upphör rätten till stödet. Det strikta kravet att barnet måste bo hos boföräldern beror på att underhållsstödet ska täcka den bidragsskyldiga förälderns del av barnets försörjning (17 kap. 3 och 4 §§ socialförsäkringsbalken [SFB]). Underhållsstöd lämnas till och med den månad under vilken barnet fyllt 18

år eller till och med den tidigare månad under vilken rätt till stöd annars upphört (18 kap. 13 § SFB).

En förälder ska uppfylla sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag, om föräldern

1. inte har vårdnaden om barnet och inte heller bor varaktigt tillsammans med barnet, eller
2. har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern (7 kap. 2 § föräldrabalken [FB]).

Försäkringskassan ska ompröva rätten till underhållsstödet, om något har inträffat som gör att stödet inte ska lämnas eller lämnas med ett mindre belopp (18 kap. 33 § SFB). Om det finns sannolika skäl att underhållsstöd ska dras in eller minskas, kan Försäkringskassan besluta att stödet inte ska betalas ut eller betalas ut med ett lägre belopp till dess slutligt beslut meddelas (112 kap. 3 § SFB).

I samband med naturkatastrofen i Asien aktualiserades frågan om när ett barn som saknas inte längre ska anses bo varaktigt hos boföräldern eller har växelvist boende. Denna fråga blir också aktuell när ett barn förs bort från boföräldern.

Det finns därför behov av ett ställningstagande till när ett varaktigt boende ska anses upphöra när ett barn försvinner eller blir bortfört från boföräldern.

Om ett barn försvinner i samband med en naturkatastrof eller annan liknande händelse beror det på de aktuella omständigheterna om det är sannolikt att barnet ska komma tillbaka eller inte.

När ett barn förs bort är det oftast den bidragsskyldige föräldern som mot boföräldrarnas vilja har fört bort barnet eller behållit barnet i samband med ett umgängestillfälle. En förälder som bor med sitt barn uppfyller sin underhållsskyldighet genom att ha barnet hos sig och är inte att anse som bidragsskyldig. Denna förälder är därför inte skyldig att betala betalningsbelopp.

När ett barn förs bort från en förälder som är ensamvårdnadshavare är situationen något annorlunda än vid gemensam vårdnad, eftersom en ensam vårdnadshavare ensam har ansvaret för barnets personliga förhållanden.

Ett beslut om underhållsstöd rör alltid två parter, boförälder och bidragsskyldig. Underhållsstödet ska täcka hälften av ett barns normalkostnader och kan sägas ersätta eller komplettera ett underhåll från

den förälder som barnet inte bor tillsammans med. Oavsett om underhållsstöd betalas ut eller hålls inne fortsätter debiteringen mot den bidragsskyldige.

Följande slutsatser kan dras av ovanstående redovisade regler och situationer.

När ett barn inte längre finns hos boföräldern ska utbetalningen av underhållsstöd hållas inne. Det ska ske genom ett interimistiskt beslut.

Om utredningen visar att omständigheterna är sådana att det är sannolikt att barnet inte kommer tillbaka, ska underhållsstödet dras in.

Om det är mera sannolikt att barnet kan komma tillbaka ska underhållsstödet fortsatt hållas inne interimistiskt. Om barnet inte kommit tillbaka inom en rimlig tid ska underhållsstödet dras in. Rätten till underhållsstöd upphör från och med månaden efter försvinnandet.

När ett barn förts bort och bor med den tidigare bidragsskyldige föräldern, och denne är vårdnadshavare för barnet, ska underhållsstödet dras in. Om barnet förts bort från en förälder som är ensam vårdnadshavare och denna agerar för att få tillbaka barnet ska underhållsstödet i stället hållas inne interimistiskt. Om barnet inte kommer tillbaka inom rimlig tid ska underhållsstödet dras in. Rätten till underhållsstöd upphör från och med månaden efter bortförandet.

Det är viktigt att ett interimistiskt beslut om innehållande av underhållsstöd följs av ett slutligt beslut så snart som möjligt. Under så osäkra situationer som till exempel vid naturkatastrofen i Asien är det dock lämpligt att avvakta något med slutligt beslut. En rimlig tidsfrist är tre månader från det att barnet försvunnit eller förts bort.

Av 108 kap. 2 och 8 §§ SFB framgår att om underhållsstöd betalats ut felaktigt eller med för högt belopp ska Försäkringskassan besluta om återkrav av beloppet. Om det finns särskilda skäl får Försäkringskassan efterge återkravet helt eller delvis (108 kap. 11 § SFB).

Det råder strikt återbetalningsskyldighet inom underhållsstödet och för att ha rätt till eftergift krävs särskilda skäl. Förutom att boföräldern skäligen inte förstått att utbetalningen var felaktig krävs, att det finns skäl med hänsyn till betalningsmottagarens ekonomiska och personliga förhållanden (prop.1995/96:208 s. 91). Ett sådant personligt förhållande kan vara den traumatiska upplevelsen att, på grund av omständigheter som man inte kunnat påverka, inte längre ha barnet i sin vård.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.*Lagrum*

7 kap. 2 § FB

17 kap. 3 och 4 §§ SFB

18 kap. 13 och 33 §§ SFB

108 kap. 2, 8 och 11 §§ SFB

112 kap. 3 § SFB

Stig Orustfjord

Ulla-Britt Aglasinger